

УДК 657

КОНЦЕПЦІЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

ТЕТЯНА ГОГОЛЬ,
канд. екон. наук, доцент,
докторант ДВНЗ
«Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Досліджено вплив методу оцінки активів і зобов'язань за справедливою вартістю на організацію діяльності підприємств малого бізнесу та прийняття економічних рішень зовнішніми користувачами.

Ключові слова: малий бізнес, бухгалтерський облік, справедлива вартість, оцінка активів і зобов'язань, МСФЗ, П(С)БО, МСФЗ для МСП, зовнішні користувачі фінансової звітності.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зростання вимог до якості фінансової звітності в ринкових умовах господарювання передбачає переосмислення значення оцінки в системі методів бухгалтерського обліку. Основними вимогами, які висуваються до фінансової звітності, є надання правдивої, своєчасної та об'єктивної інформації про фінансовий стан підприємства. Дотримання цих вимог можливе за умови застосування таких методів оцінки, які найбільш реально відображують ринкову вартість активів, зобов'язань і власного капіталу, фінансовий стан підприємства та наміри керівництва в коротко- і довгостроковій перспективі. Широке застосування справедливої вартості в оцінці активів і зобов'язань останніми роками пов'язано із зростанням вимог до якості фінансової звітності, ролі аналітичної складової в системі бухгалтерського обліку, а також із значенням бухгалтерського обліку в системі управління підприємством.

Підприємства малого бізнесу застосовують загальноприйняті положення (стандарти) бухгалтерського обліку, дотримуються встановлених вимог до оцінки активів і зобов'язань та використовують методи оцінки, які містяться в цих стандартах. Однак затверджена Концепція стратегії застосування МСФЗ в Україні передбачає максимальне спрощення обліку активів, зобов'язань і власного капіталу для малого

бізнесу, що зумовлює необхідність проведення аналізу впливу застосування методу оцінки за справедливою вартістю на організацію бухгалтерського обліку, формування показників фінансової звітності та задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів підприємств малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми методології бухгалтерського обліку, зокрема значення оцінки в системі методів бухгалтерського обліку, а також вплив застосування різних методів оцінки на показники фінансової звітності, досліджували відомі радянські, а потім українські та російські вчені: Ф. Бутинець, С. Голов, Л. Кіндрацька, Ю. Кузьмінський, М. Кужельний, Л. Ловінська, В. Макаров, Н. Малюга, П. Німчинов, В. Палій, В. Петрова, М. Пушкар, Я. Соколов, В. Сопко та ін. Проте враховуючи наявні теоретичні розробки, проблеми дослідження концепції справедливої вартості, її місце в системі оцінок бухгалтерського обліку, а також вплив справедливої вартості на показники фінансової звітності й управлінські рішення користувачів, у тому числі підприємств малого бізнесу, досі залишаються невирішеними.

Мета статті – дослідження впливу методу оцінки активів і зобов'язань за справедливою вартістю на організацію діяльності підприємств малого бізнесу та прийняття економічних рішень зовнішніми користувачами.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні ґрунтуються на таких принципах: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошовий вимірник, періодичність [1]. Більшість наведених принципів, у тому числі принцип історичної (фактичної) собівартості, законодавчо закріплено у нормах національного законодавства більшості країн світу.

Відтак одним із основних принципів бухгалтерського обліку є принцип **історичної (фактичної) собівартості**, який свідчить, що пріоритетною є оцінка активів підприємства виходячи з витрат на їх виробництво та придбання, оскільки між створенням активів і понесеними для цього витратами є тісний зв'язок.

Багато років метод історичної собівартості використовували для оцінки активів і зобов'язань у більшості розвинених країн, фінансова звітність, складена з використанням цього методу, вважалася об'єктивною та правдивою, не піддавалася сумнівам і була основою для прийняття обґрунтованих економічних рішень. Однак у період значного зростання темпів інфляції в Західних країнах (1973–1983 рр.) стандарти бухгалтерського обліку, що ґрунтуються на принципі історичної (фактичної) собівартості, зазнавала значної критики у зв'язку із погіршенням економічної ситуації, зниженням вартості фінансових інвестицій, зростанням ризику неплатоспроможності підприємств, викривленням показників прибутку і власного капіталу, викликаних триваючим зростанням цін, що не уможливлювало можливості забезпечення правдивою фінансовою інформацією зовнішніх користувачів.

Справедлива вартість як основна концепція обліку виникла в середині 80-х років ХХ ст. та **ґрунтувалася на таких визначальних чинниках**:

1. Прийняття відносно нової англосаксонської концептуальної основи бухгалтерського обліку, в якій змінено цілі обліку (допомога у прийнятті рішень замість фіксування господарських операцій та здійснення контролю), розширено й уточнено поняття «користувачі фінансової звітності» та визначено основні якості фінансової інформації (актуальність і точність). Прийняті зміни були здійснені з метою задоволення потреб зовнішніх користувачів (інвесто-

рів і кредиторів) та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

2. Широке використання більш складних фінансових інструментів і високий рівень коливання цін на курсу на фінансовому ринку призводило до зростання ступеня ризику діяльності, що потребувало надання об'єктивної інформації про визнання й оцінку фінансових інструментів у показниках фінансової звітності з метою управління фінансовими ризиками.

3. Необхідність скорочення дискреційних повноважень керівництва підприємств в оцінюванні поточної ситуації й прийнятті управлінських рішень щодо подання результатів діяльності. Модель історичної собівартості давала можливість керівництву підприємств маніпулювати результатами в частині приховування нереалізованого приросту капіталу з метою відображення доходу, затримки появи збитків або вирівнювання результатів діяльності. Тому було прийнято рішення про використання справедливої вартості для надання більш об'єктивної оцінки активів і власного капіталу.

Уперше поняття «справедлива вартість» у стандартах бухгалтерського обліку введено в 1950 р., однак сучасне поняття цього терміна було сформульовано лише з 1990 р., яке періодично змінювалося та вдосконалювалося.

Справедлива вартість – це сума, на яку можна обміняти актив або врегулювати зобов'язання між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [2].

За останні два десятиліття метод оцінки за справедливою вартістю набуває все більшого поширення в американських GAAP, міжнародних стандартах, національних стандартах бухгалтерського обліку різних країн і використовується не тільки як метод початкової оцінки, а й з метою контролю за вартістю активів і зобов'язань у наступних звітних періодах.

Зміни в стандартах обліку в США (Financial Accounting Standards Board – FASB) ілюструють зростаючу популярність поняття «справедлива вартість», що пов'язано з більш широким використанням фінансових інструментів. У **SFAS 107** «Розкриття інформації про справедливую вартість фінансових інструментів» (1991 р.) і **SFAS 119** «Розкриття інформації про деривативні фінансові інструменти та справедливую вартість фінансових інструментів» (1994 р.) справедлива вартість вважається основною

оцінкою для розкриття інформації. У *SFAS 115* «Облік інвестицій в акції та боргові цінні папери» (1993 р.) метод справедливої вартості є стандартним методом для відображення цінних паперів у балансі з урахуванням зміни справедливої вартості таких цінних паперів у доходах чи витратах звітного періоду.

Концепція обліку на основі справедливої вартості, яка враховує нереалізовані прибутки та збитки, стала рушійною силою стратегії FASB, спрямованою на усунення та обмеження наслідків дискреційного вибору в галузі бухгалтерського обліку на основі намірів (суб'єктивного рішення). В *SFAS 133* «Облік деривативних інструментів та операцій хеджування» 1998 р. (незважаючи на значний опір з боку банків) оцінка похідних фінансових інструментів за методом справедливої вартості для відображення їх у балансі стало обов'язковим як на етапі первісного визнання, так і в подальшому. Стандарти *SFAS 141* «Об'єднання бізнесу» і *SFAS 142* «Гудвіл та інші нематеріальні активи» (2001 р.) виходять за рамки фінансових інструментів і підкреслюють важливість того, що ідентифіковані активи та зобов'язання мають подаватися за справедливою вартістю не тільки в період їх первісного визнання, а й у наступних періодах.

Починаючи з 1995 р. у міжнародних стандартах застосовується метод оцінки за справедливою вартістю з метою розкриття інформації про фінансові інструменти (*МСБО 32* «Фінансові інструменти: розкриття та подання»). Однак лише з 1998 р. після повного перегляду стандартів поняття «справедлива вартість» було введено в більшість міжнародних стандартів, у тому числі в ті, що пов'язані з об'єднанням компаній, корпоративними зобов'язаннями, нематеріальними активами, портфелем цінних паперів, переоцінкою активів тощо. Крім того, в 1998 р. у *МСБО 39* «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» (як і в *SFAS 133*) передбачено використання справедливої вартості для обліку та оцінки окремих фінансових інструментів як у період первісного визнання, так і в наступних періодах, що зумовило критику з боку кредитних установ щодо створення низки проблем у зв'язку з практичним використанням цього стандарту. Оцінку за справедливою вартістю згідно з МСФЗ при первісному визнанні та в наступних періодах докладно висвітлив С. Голов [3].

З часом виникла потреба з єдиних позицій та

єдиної логіки узагальнити різні існуючі в стандартах підходи і тлумачення поняття «справедлива вартість», що привело до розробки і впровадження в США нових стандартів *SFAS 157* «Оцінка справедливої вартості» (2006 р.) та *МСФЗ (IFRS) 13* «Оцінка справедливої вартості» (набуває чинності з 1 січня 2013 р.). Ці стандарти встановлюють єдину систему вимог до оцінки справедливої вартості та дають змогу користувачам краще зрозуміти методи оцінки та вихідні дані, які використовують для визначення справедливої вартості.

У прийнятих у 2009 р. міжнародних стандартах для малого і середнього бізнесу (*МСФЗ для МСП*) значно звужено дію методу оцінки за справедливою вартістю [4]. Цей метод застосовують лише до інвестиційної нерухомості та фінансових інструментів як альтернативний, а не обов'язковий метод. У спрощених стандартах для малого і середнього бізнесу до фінансових інструментів застосовують один із двох методів оцінки: за первісною чи амортизованою собівартістю або за справедливою вартістю з віднесенням різниць на фінансовий результат, однак перевагу віддають методу оцінки за первісною вартістю за вирахуванням знецінення. Причому боргові інструменти після первісного визнання слід обліковувати за амортизованою вартістю з використанням ефективної ставки відсотка. Однак якщо фінансові інструменти, якими володіє компанія, обертаються на відкритому ринку, то їх слід оцінювати за справедливою вартістю.

Інвестиційну нерухомість згідно з нормами спрощених міжнародних стандартів для малого і середнього бізнесу потрібно обліковувати за справедливою вартістю з відображенням змін у звіті про прибутки і збитки (в разі можливості визначення справедливої вартості не докладаючи для цього значних витрат і зусиль) або в складі основних засобів за первісною вартістю за вирахуванням накопиченої амортизації та знецінення доти, поки оцінка за справедливою вартістю не стане доступною. Стандарти не вимагають розкриття інформації про справедливу вартість інвестиційної нерухомості, яку обліковують за первісною вартістю. Для обліку основних засобів, нематеріальних активів і біологічних активів передбачено метод історичної собівартості за мінусом накопиченої собівартості та збитків від знецінення. Деякі спрощення для малого і середнього бізнесу пе-

редбачено щодо принципів визнання та оцінки пенсійних планів, виплат на основі акцій, оренди.

В українських стандартах бухгалтерського обліку, які розроблені на основі міжнародних стандартів, також передбачено застосування методу оцінки за справедливою вартістю (основні засоби, нематеріальні активи, фінансові інвестиції та фінансові інструменти, біологічні активи, ідентифіковані активи і зобов'язання та ін.). Перелік П(С)БО, в яких застосовано оцінку за справедливою вартістю, навів С. Голов [3].

Основні визначення справедливої вартості щодо окремих активів і зобов'язань вміщено у додатку до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»:

Справедлива вартість готової продукції та товарів – це ціна реалізації за вирахуванням витрат на реалізацію та суми надбавки (прибутку), виходячи з надбавки (прибутку) для аналогічної готової продукції та товарів, **для матеріалів** – відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання), **для машин і устаткування** – ринкова вартість. У разі відсутності даних про ринкову вартість – відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки [5].

Підприємства малого бізнесу в Україні мають право застосовувати спрощений порядок обліку активів, зобов'язань, власного капіталу і складання фінансової звітності, однак повинні використовувати ті методи оцінки активів і зобов'язань, які передбачені в нормах національних П(С)БО для всіх підприємств незалежно від сфери діяльності та розміру. Використання методу оцінки за історичною собівартістю для бухгалтерів є більш зрозумілим та простим, оскільки витрати на придбання або виготовлення активів становлять собівартість активу, яка є підставою для оцінки активу, відображення в обліку та фінансовій звітності. Застосування методу оцінки за справедливою вартістю передбачає здійснення додаткових процедур щодо проведення такої оцінки, відображення результатів оцінки в обліку та показниках фінансової звітності.

Механізм реалізації практичного запровадження оцінки активів і зобов'язань за справедливою вартістю в Україні створює певні труднощі не тільки у зв'язку із зростанням обсягу роботи та кількістю облікової інформації, а й з утрудненням процесу організації проведення оцінки для активів і зобов'язань,

особливо на невеликих підприємствах.

По-перше, зростання обсягу облікової роботи не відповідає основній ідеї створення ефективної системи бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу з максимальним спрощенням процедури ведення бухгалтерського обліку та складання форм фінансової звітності, а також із спрощенням порядку обліку активів, зобов'язань, власного капіталу та розрахунку фінансових результатів, що закріплено у завданнях Стратегії застосування МСФЗ в Україні [6].

По-друге, процес оцінки майна здійснюють працівники підприємства не самостійно, а суб'єкти оціночної діяльності, які в своїй діяльності керуються нормами Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [7], в тому числі для цілей бухгалтерського обліку. Згідно з цим Законом оцінці підлягають будівлі та споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, паї, цінні папери, нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності, цілісні майнові комплекси всіх форм власності. Отже, для проведення оцінки активів керівництво підприємства має звернутися до професійних оцінювачів, які на основі національних стандартів оцінки майна визначають вартість майна на дату оцінки, що є підставою для переоцінки активів і відображення змін у бухгалтерському обліку.

У процесі проведення процедури оцінки майна суб'єкти оціночної діяльності враховують велику кількість чинників, а саме:

- умови корисності об'єкта для потенційного власника або користувача;
- співвідношення попиту та пропозиції на подібне майно;
- розмір економічних вигід, які очікується отримати від володіння або користування цим майном;
- залежність ринкової вартості об'єкта від його найбільш ефективного використання тощо.

Наявність на ринку кількох суб'єктів оціночної діяльності та проведення оцінки з урахуванням великої кількості ринкових чинників може призвести до отримання відчутно різної вартості майна на момент оцінки різними суб'єктами оціночної діяльності. Тому ринкова вартість активів, визначена суб'єктами оціночної діяльності, є суб'єктивним судженням окремого оцінювача, яка може не відпові-

дати дійсній вартості активів на ринку в певний момент.

Крім того, в сучасних умовах розвитку в Україні існують такі чинники, які перешкоджають визначенню об'єктивної ринкової вартості майна, на якій ґрунтується оцінка за справедливою вартістю:

- коливання на ринку нерухомості, фондовому та валютному ринках;
- обмежений доступ до інформації про ціни на активному ринку;
- проблема визначення ринкової вартості на активи, які не обертаються на ефективному ринку, мають обмежену (специфічну) сферу застосування;
- складність отримання повної інформації про наявних на ринку потенційних покупців і продавців;
- неможливість достовірного прогнозування (розрахунку) розміру майбутніх економічних вигід від володіння або користування майном у довгостроковій перспективі в умовах інфляції та значних ринкових коливань;
- проблема визначення напряму найефективнішого використання об'єкта в умовах коливання рівня попиту на ринку, впливу економічних, політичних, правових і соціальних чинників на діяльність суб'єктів господарювання.

Після проведення процедури оцінки майна на основі отриманого звіту про оцінку майна (ст. 12 Закону [7]) підприємство може визначити справедливую вартість активів, здійснити переоцінку майна, відобразити зміни в обліку та показниках фінансової звітності. Крім того, при здійсненні переоцінки для кожного об'єкта основних засобів необхідно вести аналітичний облік змін первісної вартості та їх зносу, дооцінки, віднесеної до складу додаткового капіталу, і суми уцінки, віднесеної на витрати. Такі дані необхідні для проведення наступних переоцінок та відображення їх результатів у бухгалтерському обліку.

Залишкову вартість кожного об'єкта порівнюють зі справедливою вартістю, визначають коефіцієнт переоцінки (відношення справедливої вартості та залишкової вартості), на який коригують первісну вартість та суму зносу. Подібну процедуру передбачено і для визначення справедливої вартості фінансових інструментів відповідно до П(С)БО 13 «Фінансові інструменти».

Однак проведення переоцінки майна із залученням суб'єктів оціночної діяльності призводить до

додаткових витрат для підприємств малого бізнесу. Одним із основних завдань для таких підприємств у ринкових умовах господарювання є зростання ефективності діяльності, що змушує їх постійно здійснювати порівняння між додатково понесеними витратами й отриманими від цього вигодами (перевагами) в умовах обмеженості фінансових і трудових ресурсів. Тому понесені додаткові витрати на проведення переоцінки, зростання обсягу аналітичного обліку та складання звітності треба порівнювати з тим, чи зростає якість і корисність фінансової інформації від такого поліпшення і чи потрібна додатково отримана інформація внутрішнім чи зовнішнім користувачам для аналізу фінансового стану підприємства і прийняття управлінських рішень.

Для вирішення цього питання слід встановити, чи є інформація про справедливую вартість активів і зобов'язань необхідною для системи управління, важливою для зовнішніх користувачів підприємств малого бізнесу та які управлінські рішення можуть прийматися на основі такої інформації.

Метод оцінки за справедливою вартістю насамперед було запроваджено для визначення ринкової вартості майна саме для надання об'єктивної інформації зовнішнім користувачам, які оцінюють реальний фінансовий стан підприємства та приймають економічні рішення щодо співпраці з цим підприємством. Для внутрішньої системи управління інформація про справедливую вартість активів підприємства не є занадто важливою, оскільки керівництво і власники малого підприємства беруть активну участь в управлінні, постійно оцінюють фінансовий стан підприємства, його технічний, фінансовий та кадровий потенціал як на певний момент, так і на перспективу.

Інвестори та кредитори є одними з основних зовнішніх користувачів фінансової звітності підприємств малого бізнесу.

Інвестори зацікавлені в інформації для обґрунтування управлінських рішень про доцільність вкладення грошей в цінні папери підприємства, можливість отримання доходу на інвестований капітал та зростанні вартості бізнесу. Відповідно оцінка активів і зобов'язань за справедливою вартістю надає інвесторам більш об'єктивну інформацію про результати діяльності підприємства в певних економічних умовах та знижує ринковий ризик інвестиційного портфеля, однак у разі відсутності у підприємства знач-

них фінансових інвестицій та інших фінансових інструментів відчутних змін у показниках фінансової звітності при застосуванні справедливої вартості не відбудеться порівняно з історичною собівартістю.

Кредитори передусім зацікавлені в необхідній інформації про обґрунтування доцільності надання або подовження кредиту, визначення схеми його повернення, встановлення розміру відсотків залежно від кредитного ризику, можливості підприємства генерувати грошові ресурси та джерела їх отримання для своєчасного погашення кредиту і відсотків. Для прийняття рішення кредитори вимагають інформацію про рух грошових коштів та ринкову вартість того майна, яке надається в заставу. В разі надання кредиту без застави ринкова вартість майна не є важливою і необхідною інформацією для кредиторів для прийняття власних рішень.

Проведення оцінки активів і зобов'язань за справедливою вартістю в умовах ринкових коливань викликає зміни у зростанні доходів чи витрат, які відображаються у звіті про фінансові результати та впливають на фінансовий результат звітного періоду. Прибуток є основною складовою для розрахунку показників ліквідності й платоспроможності, значення яких впливає на прийняття рішень щодо кредитування підприємства, можливості продовження кредитної лінії, розрахунку відсотків за кредитом та рівня ризику неповернення основної суми кредиту і відсотків. Значні коливання справедливої вартості викликають зміни у показниках фінансової стійкості, що не надає об'єктивної інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства, а незначні коливання справедливої вартості активів і зобов'язань не впливають на прийняття рішень кредиторами. Відтак кредиторів більш цікавить інформація про рух грошових потоків від операційної та інших видів діяльності, ніж оцінка активів за справедливою вартістю (крім тих, які надаються в заставу).

Крім оцінки необоротних активів за справедливою вартістю згідно з національними П(С)БО потрібно визначати справедливу вартість деяких оборотних активів, а саме дебіторської заборгованості за нарахованими доходами (відсотками) у разі відстрочки платежу за продукцію (*п. 6 П(С)БО 10*), доходу для відображення в бухгалтерському обліку (*п. 21–23 П(С)БО 15, п. 11 П(С)БО 18*). Справедливу вартість оборотних активів підприємство встановлює само-

стійно. В разі виникнення різниці між справедливою вартістю та номінальною вартістю грошових коштів така різниця визнається доходом (або дебіторською заборгованістю) за нарахованими доходами (відсотками).

Довгострокові та поточні біологічні активи також необхідно оцінювати за справедливою вартістю (*п. 8–10, 12, 13 П(С)БО 30*), яка встановлюється на основі цін активного ринку. В разі наявності кількох активних ринків біологічних активів і сільськогосподарської продукції їх оцінка ґрунтується на даних того ринку, на якому підприємство передбачає продавати біологічні активи та/або сільськогосподарську продукцію. Досвід сільськогосподарського ринку останніх років свідчить, що ціни на сільськогосподарську продукцію протягом року коливаються досить відчутно, а попит і пропозиція на аграрному ринку значно залежать від урожайності продукції, обсягу запропонованої продукції (чим більший обсяг, тим вища ціна), місця зберігання (в господарстві або на елеваторі), сезону реалізації (восени, взимку або весною), кількості потенційних покупців на ринку. Підприємства також стикаються з проблемою достовірного визначення справедливої вартості тварин, які, наприклад, не доросли до певного віку, для яких наявний активний ринок, відповідно виникають проблеми визначення їх справедливої вартості. Всі ці чинники досить відчутно впливають на ціну на аграрному ринку, що має бути враховано в оцінці справедливої вартості біологічних активів.

Після прийняття *Податкового кодексу України* [8] було виділено такі суб'єкти підприємницької діяльності, які мають право на ведення спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат:

1. Суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи, які відповідають критеріям п. 154.6 ст. 154 розд. III ПКУ, а саме: платники податку на прибуток, в яких розмір доходів кожного звітного податкового періоду наростаючим підсумком з початку року не перевищує 3 млн грн, та нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати (доходу) працівників, які перебувають з платником податку в трудових відносинах, є не меншим, ніж дві мінімальні заробітні плати, розмір якої встановлено законом, та які відповідають одному із таких критеріїв:

а) утворені в установленому законом порядку після 1 квітня 2011 р.;

б) діючі, в яких протягом трьох послідовних попередніх років (або протягом усіх попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення пройшло менше від трьох років) щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує 3 млн грн, та в яких середньооблікова чисельність працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб;

в) які були зареєстровані платниками єдиного податку в установленому законодавством порядку в період до набуття чинності цим Кодексом та в яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив до 1 млн грн та середньооблікова чисельність працівників становила до 50 осіб.

2. Платники єдиного податку, які відповідають критеріям пп. 4 п. 291.4 ст. 291 гл. 1 розд. XIV ПКУ – платники єдиного податку групи 4 з річним оборотом до 5 млн грн та чисельністю найманих працівників не більше ніж 50 осіб.

Такі суб'єкти малого підприємництва (які не зареєстровані платниками ПДВ) мають право вести спрощений облік доходів і витрат та обліковувати необоротні активи тільки за первісною вартістю без урахування зменшення корисності й переоцінки до справедливої вартості (*п. 8 П(С)БО 25*), а також не застосовувати оцінку за справедливою вартістю до інших активів і зобов'язань, що значно спрощує процедуру бухгалтерського обліку для невеликих підприємств. Процедура ведення спрощеного обліку доходів і витрат затверджена Методичними рекомендаціями із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами від 15.06.2011 р. № 720 [9].

Малі підприємства, в яких загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів (послуг) перевищує 300 тис. грн (без ПДВ), повинні зареєструватися платниками ПДВ (ст. 181.1 ПКУ), відповідно вони вже не мають право вести спрощений облік доходів і витрат. Такі підприємства повинні при веденні обліку керуватися Методичними рекомендаціями по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами від 25.06.2003 р. № 422 [10] і дотримуватися вимог норм П(С)БО щодо оцінки активів і зобов'язань, які передбачені для всіх підприємств незалежно від галузі діяльності та розміру, що не надає їм пільг при оцінці активів і зобов'язань.

Отже, в Україні на законодавчому рівні ведеться робота щодо спрощення процедури ведення бухгалтерського обліку та складання форм фінансової звітності для підприємств малого бізнесу, а саме внесено зміни до Податкового кодексу України, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», розроблено Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, які передбачають ведення спрощеного обліку доходів і витрат з метою розрахунку об'єкта оподаткування без застосування подвійного запису для складання фінансової звітності. Однак розроблені нові нормативні акти та зміни не врегульовані між собою, потребують значної роботи щодо їх узгодження, що свідчить про те, що зроблено тільки перші кроки у створенні ефективної системи бухгалтерського обліку із спрощеним механізмом ведення обліку та складання фінансової звітності для малих підприємств в Україні.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ НАСТУПНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Переосмислення місця бухгалтерського обліку в системі управління та розширення його функцій вимагає зростання значення оцінки в інформаційному забезпеченні діяльності суб'єктів господарювання.
2. Концепція справедливої вартості посилює зв'язок між бухгалтерським обліком, системою управління та ринковою (поточною) вартістю компанії.
3. Застосування методу оцінки за справедливою вартістю активів і зобов'язань змінює ставлення користувачів до цілей фінансової звітності та корисності бухгалтерської інформації.
4. При визначенні справедливої вартості активів і зобов'язань доцільно розкривати інформацію про методику оцінки за справедливою вартістю, а також її вплив на прибутки і збитки.
5. Суб'єкти оціночної діяльності в Україні проводять оцінку вартості майна з урахуванням значної кількості чинників, що може призвести до отримання відчутно різної вартості майна на момент оцінки, тобто справедлива вартість майна є суб'єктивним судженням окремого оцінювача.

6. Інформація про оцінку активів і зобов'язань за справедливою вартістю не надає більш повної й об'єктивної інформації зовнішнім користувачам невеликих підприємств (кредиторам та інвесторам), а лише створює додатковий обсяг облікової роботи.

7. Підприємства малого бізнесу мають постійно знаходити баланс між додатково понесеними витратами на проведення переоцінки активів і зобов'язань за справедливою вартістю й отриманими від цього перевагами.

8. Оцінку активів і зобов'язань за справедливою вартістю на невеликих підприємствах доцільно здійснювати як додатковий комплекс процедур для надання додаткової інформації про реальний фінансовий стан підприємства лише в окремих випадках (оцінка інвестиційної привабливості, продаж бізнесу, об'єднання, поглинання тощо).

9. Залишається велика кількість неузгоджених (невирішених) правових, методологічних та організаційних питань проведення оцінки за справедливою вартістю і відображення її наслідків у показниках фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність*: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. *Jean-François Casta*. Does fair value accounting provide a better representation of a company? / Casta Jean-François. – Revue d'Economie Financière, Special Issue «Fair Value», 2004. – Р. 11–24. – Режим доступу: http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/17/04/61/PDF/Casta_Fair_Value_anglais_def.pdf
3. *Голов С.* Справедлива вартість та її місце в системі оцінок бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 4. – С. 3–18.
4. *IFRS for SMEs (МСФЗ для МСП)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifrs.org/IFRS+for+SMEs/IFRS+for+SMEs.htm>
5. *П(С)БО 19* «Об'єднання підприємств», затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.07.99 р. № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>
6. *Стратегія* застосування МСФЗ в Україні від 24.10.2007 р. № 911-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.balance.ua/ua/download/balance/076407.pdf>
7. *Про оцінку* майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
8. *Податковий кодекс* України від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. *Методичні рекомендації* із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами від 15.06.2011 р. № 720.
10. *Методичні рекомендації* по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами від 25.06.2003 р. № 422.

Исследовано влияние метода оценки активов и обязательств по справедливой стоимости на организацию деятельности предприятий малого бизнеса и принятие экономических решений внешними пользователями.

Ключевые слова: *малый бизнес, бухгалтерский учет, справедливая стоимость, оценка активов и обязательств, МСФО, П(С)БУ, МСФО для МСП, внешние пользователи финансовой отчетности.*

Influence of the valuation method of assets and obligations at fair value on the organization of small businesses activities and acceptance of economic decisions by external users was researched.

Keywords: *small businesses, accounting, fair value, valuation of assets and obligations, IFRS, IFRS for SMEs, external users of financial statements.*